

صمیمیت بین زوجین و شیوه ابراز آن از دیدگاه اسلام

سیمین دانا^۱

چکیده

صمیمیت میان زوجین یکی از مهم ترین ارکان پایداری و آرامش در زندگی خانوادگی است. این مقاله با نگاهی جامع، صمیمیت زناشویی را از دو منظر روان شناسی اسلامی و آموزه های دینی بررسی می کند. در بخش نخست، به ابعاد مختلف صمیمیت مانند عاطفی، فکری، جنسی و معنوی پرداخته شده و تأثیر رضایت آن بر زندگی زناشویی تحلیل شده است. سپس راهکارهایی مانند گفت و گوی محبت آمیز، ابراز قدردانی و توجه به نیاز همسر، بر اساس اصول روان شناسی اسلامی ارائه گردیده است. در ادامه آیات قرآن و روایات اهل بیت (علیه السلام) پیرامون مودت، رحمت، حسن معاشرت و روابط زناشویی بررسی شده و با دیدگاه های فقهی درباره حقوق متقابل زن و شوهر تطبیق داده شده است. همچنین عوامل تهدید کننده صمیمیت مانند عدم درک متقابل و تأثیرات منفی فضای مجازی و راهکارهای کاربردی برای تقویت روابط زناشویی مطرح گردیده است. در بخش پایانی با اشاره به زندگی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و حضرت علی (علیه السلام) و همسرانشان، نمونه های موفق صمیمیت زناشویی در اسلام معرفی شده و تطبیقی میان آموزه های دینی و نظریات روان شناسان جدید صورت گرفته است. یافته این پژوهش ها نشان می دهد که اسلام، نگاهی عمیق و انسان محور به روابط زوجین دارد. و پیروی از آن می تواند زمینه ساز زندگی عاشقانه، پایدار و آرامش بخش باشد.

کلید واژه ها: صمیمیت، مودت، رحمت، زوجین.

۱. سطح ۲، حوزه علمیه حضرت ولی عصر (عج) شهرستان گرمی.

مقدمه

خانواده نخستین و بنیادی ترین نهاد اجتماعی است که در شکل گیری شخصیت و سلامت روانی انسان نقش محوری دارد. در دل این نهاد، رابطه ی میان زن و شوهر، زیر بنای اصلی آرامش، انسجام و موفقیت خانواده را تشکیل می دهد. یکی از عوامل کلیدی در تقویت این رابطه، صمیمیت میان زوجین است. صمیمیت به معنای احساس نزدیکی، اعتماد، درک متقابل و ارتباط عمیق عاطفی، میان دو انسان است که به شکل گیری رابطه ای پایدار، رضایت بخش و معنوی می انجامد.

اسلام به عنوان دینی کامل و مبتنی بر نظرات انسانی، اهمیت فراوانی برای روابط عاطفی و صمیمانه در زندگی زناشویی قائل است. آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت (علیه السلام) سرشار از توصیه هادرباره محبت، مدارا، احترام و حمایت متقابل میان همسران است. در کنار آن روان شناسی نوین نیز بر همین مفاهیم تأکید کرده و یافته های تجربی آن، مهر تأییدی بر آموزه های اسلامی در این زمینه می زند.

در این مقاله، با رویکردی تلفیقی، به بررسی ابعاد صمیمیت زوجین از دو منظر روان شناسی اسلامی و آموزه های دینی پرداخته می شود. همچنین راهکارهای عملی برای تقویت این صمیمیت و رفع چالش های موجود در زندگی مشترک ارائه می گردد. امید است که این پژوهش بتواند نقشی در تحکیم بنیان خانواده و ارتقاء کیفیت روابط زناشویی بر پایه آموزه های دینی و علمی ایفا نماید.

۱- مبانی نظری صمیمیت در اسلام و روان شناسی

۱-۱- تعریف صمیمیت در لغت و اصطلاح

صمیمیت در لغت به معنای نزدیکی قلبی در ارتباط درونی بین دو فرد آمده است. در زبان عربی، واژه هایی مانند "انس" "دود" "حب" و "سوده" برای اشاره به صمیمیت و ارتباط نزدیک به کار می روند.

در اصطلاح روان شناسی، صمیمیت به عنوان «احساس نزدیکی روانی، عاطفی و گاه فیزیکی بین افراد بویژه در روابط زناشویی تعریف شده است. این احساس معمولاً با اعتماد، محبت، احترام، پذیرش و ابراز عواطف همراه است. در نظریه "عشق مشقی" استرنبرگ، یکی از اضلاع اصلی رابطه عاشقانه، صمیمیت است (در کنار اشتیاق و تعهد).

در منابع اسلامی، اگرچه واژه "صمیمیت" به شکل مصطح نیامده، اما معادلی چون؛

- مودت (محبت عمیق و پایداری).

- رحمت (مهربانی عاطفی و حمدمانه).

- سکینه (آرامش روانی).

در آیات و روایات فراوانی دیده می شود که همگی دلالت بر مفهوم صمیمیت دارند.

۱-۲- صمیمیت در قرآن

قرآن کریم اهداف ازدواج را "سکوت" "مودت" و "رحمت" بیان می کند.

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً»^۱ «و از

نشانه های قدرت او این است که از جنس خودتان برای شما همسرانی آفرید تا نزد آنان آرامش یابید و میان شما مودت و رحمت قرار داد».

- سکینه : آرامش روانی حاصل از رابطه زناشویی سالم

- مودت : محبت قلبی پایدار میان زوجین

- رحمت : شفقت، گذشت، درک و حمایت متقابل

^۱ .سوره روم، آیه ۲۱.

علامه طباطبایی: «مودت، محبت درونی و رحمت، محبت در رفتار و عمل است؛ بدین معنا که زن و شوهر هم در دل یکدیگر را دوست دارند و هم در رفتار با یکدیگر مهربانند».^۱

۱-۳- صمیمیت در روایات

روایات متعددی بر محبت، گفتار شیرین، روابط عاطفی و جنسی سالم میان همسران، تأکید کرده اند. برای مثال پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم): «قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ: «إِنِّي أُحِبُّكَ» لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا...» گفتن مرد به همسرش که تو را دوست دارم، هرگز از دل او بیرون نمی رود».^۲

امام باقر (علیه السلام) می فرمایند: «با ایمان ترین مردم کسی است که با خانواده اش خوش رفتارتر باشد».^۳

۱-۴- دیدگاه روان شناسی در مورد صمیمیت

در روان شناسی، صمیمیت نقش کلیدی در رضایت زنا شویی سلامت روان و پایداری ازدواج دارد. نظریه های زیر به صمیمیت توجه ویژه دارند:

❖ نظریه دل بستگی (بولبی):^۴

کودکان و بزرگسالان نیاز به ارتباط نزدیک و امن دارند. این نیاز در ازدواج با صمیمیت و محبت متقابل تأمین می شود.

❖ نظریه گفت و گوی مؤثر "گاتمن"^۵:

صمیمیت از دل گفت و گو های محرمانه، گوش دادن فعال و ابراز عاطفه شکل می گیرد.

۱. المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، ص ۲۷۵.

۲. مکارم الاخلاق، ص ۲۳۲.

۳. کافی، ج ۲، ص ۷۷.

۴. بولبی، جان، دل بستگی و فقدان، ترجمه: دکتر محمد نقی براهنی، تهران، انتشارات رشد ۱۳۸۰.

۵. گاتمن، جان، هفت اصل موفقیت در ازدواج، ترجمه: مهدی قراچه داغی، تهران، نشر راه بین، ۱۳۹۵.

❖ نظریه عشق مثلثی (استنبرگ)^۱ :

عشق پایدار از سه مؤلفه تشکیل می شود:

– الف : صمیمیت (intimacy)

– ب: اشتیاق (passion)

– ج: تعهد (commitment)

صمیمیت چه از منظر اسلام و چه از نگاه روان شناسی ، به عنوان عنصر اصلی در روابط سالم زوجین شناخته می شود. قرآن و روایات اسلامی نه تنها این مفهوم را تأیید می کنند، بلکه ابعاد آن را در سطحی عمیق تر و متعالی تر ارائه داده اند.

۲- بررسی آیات قرآن درباره ی صمیمیت زوجین

۲-۱- جایگاه خانواده در قرآن

قرآن کریم، نهاد خانواده را یکی از بزرگترین نعمت ها و نشانه های الهی می داند: آیات بسیاری از قرآن، به نقش همسران در ایجاد آرامش، انس، حمایت، عفت و تربیت و فرزند اشاره کرده اند. یکی از کلیدی ترین این آیات، آیه ۲۱ سوره روم است که بنیان صمیمیت در ازدواج را به زیبایی ترسیم می کند. این آیه چند اصل مهم درباره صمیمیت را مطرح می کند.

الف) سکینه : خدای متعال همسر را برای سکونت و آرامش قلبی معرفی می کند ، نه صرفاً برای رفع نیاز جنسی ، تداوم نسل.

ب) مؤدت : نوعی محبت عمیق و پایدار است که ریشه در دل دارد ، و باعث پیوند روانی بین زوجین می شود.

ج) رحمت : نافرمانی ابراز محبت در رفتار است؟ یعنی صمیمیت در گفتار، مهربانی در رفتار ، همدلی در سختی ها .

۱. استنبرگ، رابرت؛ نظریه عشق مثلثی، روان شناسی عشق دارند؟ ترجمه: دکتر حسین آزاد، تهران: نشر دانژه، ۱۳۸۹.

۷- نگاه تطبیقی یا نقد علمی

۷-۱- نگاه تطبیقی

آموزه های اسلامی بیشتر به جنبه های معنوی، اخلاقی و مسئولیت محور صمیمیت توجه دارند، در حالی که روان شناسی نوین به بُعد احساسی و رضایت فردی تأکید می کند، اما هر دو، محوریت گفت و گو، محبت و همراهی را از لوازم اصلی صمیمیت می دانند.

۷-۲- نقد علمی به دیدگاه های صرفاً روان شناختی

۷-۲-۱- فقدان نگاه توحیدی

بسیاری از نظریه های مدرن (نظریه دلبستگی، مثلث عشق استرنبرگ و...) گرچه از نظر روان شناختی دقیق اند، اما رابطه زوجین را صرفاً در چارچوب ارضای نیازهای متقابل تعریف می کنند و بُعد الهی و تعهد ایمانی را نادیده می گیرند.

۷-۲-۲- اصالت فرد گرایی

در بسیاری از دیدگاه های غربی، اصالت با رضایت شخصی است و در صورت عدم تحقق، حتی جدایی توصیه می شود. اما اسلام صبر، تعهد و تلاش برای اصلاح رابطه را بر هر تصمیمی مقدم می داند.^۱

۷-۲-۳- تقلیل صمیمیت به رابطه جنسی

برخی نظریه ها (مانند دیدگاه های مبتنی بر نظریه لذت گرایی، صمیمیت را با میل جنسی خلط کرده اند؛ در حالی که اسلام بین "رحمت" "مودت" و "لذت جنسی" تفکیک قائل است و مراتب متعالی تری برای ارتباط همسران در نظر می گیرند.

۱. نساء، آیه ۳۵.

۷-۳- نقاط قوت اسلام در مسئله صمیمیت زوجین

- جامع نگری: اسلام همزمان به جسم، روح، عاطفه و رفتار توجه دارد.
- تقدس رابطه زوجین: همسر داری یک وظیفه الهی و نه توافق اجتماعی تلقی شده است.
- الگوهای اخلاقی: رفتار پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) با همسران، الگوی کاربردی و عملی از صمیمیت اسلامی ارائه می دهند.
- حفظ حریم جنسی و عاطفی: صمیمیت با تقوا پیوند خورده و امنیت روانی خانواده را تضمین می کند.

نتیجه گیری

موضوع صمیمیت میان زوجین در منظومه فکری اسلام، صرفاً یک رابطه عاطفی ساده یا احساسی زودگذر نیست، بلکه ریشه در فطرت انسانی و اراده حکیمانه خالق هستی دارد. قرآن کریم صمیمیت، مودت، رحمت راسه عنصر بنیادین پیوند زناشویی می داند و آن را از نشانه های عظمت الهی معرفی می فرماید: در سوره روم آیه ۱۲۱. این نگاه بلند، جایگاه خانواده را از سطح روابط عادی به مقام یک نهاد مقدس و تربیتی ارتقاء می دهد.

در این مقاله روشن شد که از دیدگاه اسلام، صمیمیت میان زن و شوهر، نه تنها عامل آرامش روانی و پایداری روابط خانوادگی است بلکه یکی از مهمترین بسترهای رشد معنوی، اخلاقی و اجتماعی افراد نیز محسوب می شود. ابراز صمیمیت در قالب کلام محبت آمیز، رفتار مهربانانه، احترام متقابل، رابطه جنسی سالم، هدیه دادن و درک عاطفی، کلامی آموزه های مؤکد دینی هستند که در منابع قرآنی روایی و فقهی به آن ها اشاره شده است.

از سوی دیگر، توجه به نظریات روان شناسی معاصر مانند نظریه دلبستگی (بولبی)، عشق مثلثی (استنرگ) و ارتباط مؤثر (گاتمن)، نشان داد که آموزه های اسلامی از قرن ها پیش، هم راست و حتی فراتر از یافته های علمی امروز، به بنیان گذاری روابط سالم و عمیق پرداخته اند. در نهایت می توان گفت که اسلام با نگاهی همه جانبه و هم متعادل، هم به جنبه های شرعی (فقهی) و هم به ابعاد روان شناختی و اخلاقی صمیمیت توجه کرده و راهکارهای عملی و قابل اجرا برای تحکیم بنیان خانواده ارائه داده است. تحقیق این آموزه ها در سطح خانواده ها، نیازمند آموزش، فرهنگ سازی و باز آفرینی سبک زندگی اسلامی در جامعه معاصر است.

منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱. استرنبرگ، رابرت، نظریه عشق مشقی، در روانشناسی عشق و ازدواج، ترجمه: دکتر حسین آزاد، تهران: نشر دانژه، ۱۳۸۹.
۲. افروز، غلامعلی، روانشناسی خانواده.
۳. اکبری، محمود. تحکیم خانواده در اسلام،
۴. آیت الله فاضل لنکرانی؛ الاحوال الشیعۀ فی فقه الامامیۀ، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار، ۱۳۸۲.
۵. باقرزاده، زهرا؛ روان شناسی ارتباط زوجین از منظر اسلام، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، منابع روان شناسی اسلامی و بومی. ۱۳۹۷.
۶. بولبی، جان، دل‌بستگی و فقدان، ترجمه دکتر محمد نقی براهنی، تهران: انتشارات رشد، ۱۳۸۰.
۷. حر عاملی، محمد بن حسن؛ وسائل الشیعۀ، قم، مؤسسه آل‌البیت علیهم السلام، ۱۴۰۹ق.
۸. شفر، دیوید، روان شناسی رشد، ترجمه سید محمدی، انتشارات ارسباران، ۲۰۱۰.
۹. شفیع آبادی، عبدالله، روان شناسی خانواده، تهران: نشر سمت، ۱۴۰۱.
۱۰. شهید ثانی، شرح لعمه، قم: دفتر نشر اسلامی، ۱۴۲۵ق.
۱۱. علامه طباطبایی، محمد حسین؛ تفسیر المیزان، ترجمه: سید محمد باقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۰۲ق.
۱۲. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۴۰۰.
۱۳. کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی، تصحیح: علی اکبر، غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۳.
۱۴. کاتمن، جان، هفت اصل موفقیت در ازدواج؛ ترجمه: مهدی قراچه داغی، تهران: نشر راه بین، ۱۳۹۵.
۱۵. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالمکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴.

۱۶. میزان الحک، محمد مهدی ری شهری.

۱۷. واعظ موسوی، احمد، خانواده در قرآن و حدیث، قم: موسسه دارالحدیث، ۱۳۹۹.